

Uredništvo portala Sistory nima soglasja avtorja za objavo članka

Bogo Grafenauer (1916-1995)

Akademik dr. Bogo Grafenauer, zaslužni profesor na Filozofski fakulteti ljubljanske univerze, častni član Arhivskega društva Slovenije, je bil profesor vsem starejšim generacijam slovenskih arhivistov. Pri njem smo poslušali Uvod v študij zgodovine, kjer je govoril o virih, njihovi kritični uporabi in objavah. Govoril je o arhivih, ki dokumente hranijo. Tudi pri predavanjih iz slovenske zgodovine je oblikoval naš odnos do virov - pisnih sledi preteklosti, kjer se začinja vsako neposredno raziskovalno delo. Poleg tega je veliko svojega znanja in dela posvetil arhivom. Z vprašanji postavljanja in organizacije arhivske službe se je srečeval kot tajnik Zgodovinskega društva Slovenije, ki je imelo za svojo nalogo tudi skrb za arhivsko službo. Bil je član njegove arhivske sekcije. Ko je bilo leta 1954 ustanovljeno Arhivsko društvo Slovenije, je postal njegov član in je v razpravah na sestankih in občnih zborih prispeval k oblikovanju vloge in delokrogov arhivskih institucij. V tem času je že pomagal sestavljati programe za šolanje arhivistov. Njegovo ime najdemo med člani komisije Glavnega arhivskega sveta za izdelavo programa tečaja za arhiviste v Beogradu, v Ljubljani pa med predavatelji na enoletni (občasni) šoli za knjižničarje in arhivske pomočnike. V 70. letih je podprl uvedbo študija arhivistike na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Sodeloval je v strokovni reviji Arhivi.

Pomemben delež je prispeval na področju objavljanja arhivskih virov. Že sredi 50. let je ob prvih poskusih ustanavljanja slovenske arhivistične revije opozoril na potrebo po objavljanju manjših, pomembnih arhivskih virov. V Arhivskem društvu je v naslednjih letih sodeloval pri pripravljanju programov raziskav in evidentiranja virov in tehnike njihovega objavljanja. Na zborovanju v Kopru leta 1966 je označil pripravo sistematičnih evidenc arhivskega gradiva doma in gradiva v tujini, ki je pomembno za

našo zgodovino, za izhodiščno nalogo arhivistov. Dobre evidence bi omogočile priprave virov za objavljanje in dale podlago za načrtno raziskovalno delo zgodovinarjev. To predavanje je že spadalo v sklop priprav za posvetovanja o izdajanju virov. Predavanja z naslednjega zborovanja leta 1968, kjer je dr. Bogo Grafenauer obdelal objavljanje virov za zgodovino Slovencev v 19. stoletju, pa so bila neposredna podlaga za razpravljanje o programu objav virov za slovensko zgodovino. V naslednjih letih je Arhivsko društvo v sodelovanju z Zgodovinskim inštitutom SAZU pripravilo tak načrt (Program edicij virov za slovensko zgodovino, Ljubljana 1972). Sodeloval je pri njegovi pripravi in pri nadaljnjih razpravah o metodoloških vprašanjih objavljanja, zlasti starejših nemških tekstov (glej njegovo oceno knjige M. Verbič, Deželnozborski spisi kranjskih stanov. I., 1499-1515, Arhivi IV, 1-2, 1981, str. 182). Prav na področju objav virov je videl veliko potrebo po sodelovanju zgodovinarjev in arhivistov, a je poudaril tudi, da "je treba podpirati arhivarje pri njihovem lastnem objavljanju virov in arhive pri oblikovanju posebnih izdaj spisovnega gradiva v njihovem lastnem okviru". Svoj pogled na vlogo in pomen dela arhivistov je osvetlil v referatu o sodelovanju arhivarjev pri raziskovanju slovenske zgodovine na zborovanju v Slovenj Gradcu leta 1974 (Arhivi I, 1978, str. 11-13).

Leta 1975 pa se je profesor Grafenauer vključil v delo Komisije ekspertov za vračanje arhivskega gradiva iz Avstrije po Sporazumu iz leta 1923 in Protokolu iz leta 1958. Po dolgi prekinitvi pogajanj leta 1961 se je delovanje Mešane jugoslovansko-avstrijske komisije obnovilo. Oblikovanih je bilo šest skupin ekspertov: I. za dunajske arhive in druge kulturne institucije; II. za Štajerski deželni arhiv, III. za Koroški in Tirolski deželni arhiv, IV. za muzeje, V. za avstrijske zahteve do Jugoslavije in VI. za restitucijo med drugo svetovno vojno odnešenih kulturnih predmetov, ki so pripravljale podlage za delo Mešane komisije. Profesor Grafenauer je bil dve desetletji nepogrešljiv član tako slovenske ekspertne skupine, kot celotne jugoslovanske delegacije. Jeseni leta 1975 je prevzel vodenje slovenskega dela III. grupe ekspertov. Sledilo je intenzivno delo in številna zasedanja ekspertnih skupin in Mešane komisije na Dunaju, v Celovcu, Innsbrucku, Gradcu, Beogradu in pripravljali sestanki v Beogradu, Zagrebu, Sarajevu. S svojim bogatim znanjem je prof. Grafenauer mnogo prispeval k reševanju zapletenih vprašanj vračanja arhivskega gradiva, najsi je šlo za slovenske ali druge jugoslovanske zahteve (primer B. G., Kaj pomenijo ugovori zoper že tako počasno uresničevanje Arhivskega sporazuma med Jugoslavijo in Avstrijo, ki so se pojavili v avstrijskem tisku in parlamentu letos poleti: ali se pripravlja z avstrijske strani že tretjič blokiranje izvedbe tega sporazuma? Arhivi IV, 1-2, 1981, str. 101-106). Zlasti v III. skupini, ki jo je vodil, je vložil mnogo truda in časa, ko je raziskoval posamezna vprašanja, pripravljal elaborate in gradivo za pogajanja, vodil pogajanja, oblikoval formulacije naših stališč v zapisnikih zasedanj itd. Med številnimi ekspertizami in poročili so npr. elaborat o deželni lastnini, kjer argumentirano za-

vrača avstrijsko stališče iz leta 1960, ki so ga uveljavljali predvsem v II. pa tudi III. ekspertski skupini in dokazuje, da "deželna lastnina" v času sklepanja sporazuma ni igrala nobene vloge. Podrobno je proučil zgodovino gradiva Ilirske gradbene direkcije v Ljubljani in Ljubljanskega gubernija (od leta 1788 do 1849), ki je bilo po upravnih spremembah v prejšnjem stoletju zaradi potreb tekočega upravljanja predmet prenosov med Ljubljano in Celovcem. Za pripravo zgodovine štirih cesarskih listin iz 11. stoletja za gospostvo Bled - Bohinj je pregledal razpoložljivo gradivo v Ljubljani in Innsbrucku. Listine, ki so bile v drugi polovici prejšnjega stoletja v arhivu v Deželnem muzeju v Ljubljani, so bile po letu 1895, ko je večina gospostva kot del "verskega sklada" postala državna posest, izročene arhivu v Innsbrucku, kjer so bile tedaj hranjene vse listine briksenške proveniencije itd. Mnogo truda je vložil, da je bil dosežen (še ne izveden) dogovor glede gradiva Rudarskega glavarstva Celovec, kjer so že po podpisu Sporazuma in Protokola, v nasprotju z njunimi določili, izločali za nas pomembne spise in (prav tako še ne izvršen) dogovor o zamenjavi arhivskih dokumentov enake vrednosti med Arhivom Republike Slovenije in Koroškim deželnim

arhivom, ki po provenienci spadajo v sosednji arhiv.

Zaradi bolezni prof. dr. Frana Zwitterja je februarja 1987 prevzel tudi vodenje II. delovne skupine, kjer so bila pogajanja zaradi trdih avstrijskih stališč najmanj uspešna. Tedaj se je zdelo, da so bile izčrpane vse možnosti pri pravnih razpravah in iskanju pragmatične rešitve. Profesor Grafenauer se je izjemno prizadeval, da bi pripravili sprejemljiv sporazum tudi v tej skupini. Podoba je bila, da to želi tudi avstrijska stran. Na zadnjem sestanku v Gradcu aprila 1991 je bilo besedilo usklajeno in rešitev je bila že na vidiku, vendar do podpisa zaradi zavlačevanja avstrijske strani ni prišlo.

Arhivisti smo profesorju Grafenauerju hvaležni za njegov prispevek k uspehom naše arhivske službe. Rezultati njegovega sodelovanja so ponovno pokazali, kako nujno in kako plodno je lahko sodelovanje zgodovinarjev in arhivistov. Za njegove zasluge, zlasti pri vračanju arhivskega gradiva iz Avstrije, je Arhivsko društvo Slovenije prof. dr. Boga Grafenauerja sprejelo med svoje častne člane.

Marija Oblak-Čarni